

Mircea MORARIU

Cluj
„Interferențe“
- Eveniment

Minunat !

Manon Lescaut (1893), *Boema* (1896), *Tosca* (1900), *Madame Butterfly* (1904, la vremea premierei un eșec, azi operă nelipsită din repertoriul oricărui Teatru liric care se respectă), *Turandot* (reprezentată postum, în 1926) sunt cele mai des cântate, dar și cele mai frecvent citate titluri din creația compozitorului italian Giacomo Puccini. Numai că la 11 ianuarie 1919, la Teatrul Costanzi, publicul era invitat să asculte un triptic alcătuit din opere într-un act. Era vorba despre *Mantaua*, scrisă pe libretul lui Giuseppe Adami, dar și de *Sora Angelica* și de *Gianni Schicchi*, ambele create pe librete de Giovacchino Forzano. *Mantaua* a fost apreciată, dar a stârnit deopotrivă rezerve, șocând prin atmosfera „proletară” și prin pretinsa aducere pe scenă a lumii „interlope”, *Sora Angelica* a provocat oarecari rumori din pricina deciziei compozitorului de a scrie o operă exclusiv cu roluri feminine, succesul fiindu-i asigurat totuși de muzica suavă, transparentă ce ilustrează jocul naiv al călugărițelor în claustru și, mai cu seamă, de aria personajului principal, interpretat atunci de soprana Della Rizza, succes certificat de ovații și de cele șase chemări la rampă despre care vorbesc ziarele timpului. Marea lovitură a reprezentat-o, însă, opera bufă **Gianni Schicchi** pe care criticii muzicali, îndeobște destul de puțin binevoitori cu creația pucciniană, au calificat-o drept o capodoperă, repede situată alături de mari creații precum *Nunta lui Figaro* de Mozart, *Bărbierul din Sevilla* de Rossini sau *Falstaff* de Verdi. Se pare că Puccini însuși a avut nevoie de ceva timp pentru a dobândi încredere în subiectele celorlaltor două părți ale trilogiei. Pe la mijlocul anului 1916, el îi anunța libretistului Adami terminarea operei *La Rondine*, de care era foarte mulțumit, detaliul că s-a apucat de orchestrarea operei *Mantaua*, dar și faptul că se află în căutarea altor două acte: „caut, caut, mi se pare că am dat peste ceva, dar nu cred să fie ceea ce îmi trebuie”. (apud George Sbârcea, *Puccini*, Editura Muzicală, București, 1966). Timpul a dovedit că găsisese exact ceea ce trebuia.

Figura personajului principal al operei *Gianni Schicchi* a fost împrumutată de libretistul Giovacchino Forzano din cântul XXX al *Infernului* lui Dante, unde Schicchi e catalogat drept un „prăpădit” ce putea găsi „formule - încât minciunii norma-i dete”. Forzano a aflat că personajul ce ispășește în ladul dantesc păcatul grav al amăgirilor și înșelăciunilor a existat aievea și avusese în Florența veacului al XIII-lea o anumită faimă. Îi aduseseră celebritatea nu doar isprăvile sale, ci și mijloacele prin care ajungea să le pună în practică, mai cu seamă capacitatea lui ieșită din comun de a imita gesturile și vocile semenilor săi, de care, de altminteri, se folosea vârtos. A mai aflat Forzano că la moartea bogatului Buoso Donati, Gianni Schicchi s-a pus în slujba unuia dintre nepoții acestuia. Adică a luat în pat locul mortului, înainte ca fiorentinii să fi auzit despre decesul lui Buoso, și a chemat un notar căruia i-a dictat un cu totul alt testament decât cel lăsat de defunct.

Slujindu-se de o temă veche, cu o prodigioasă carieră în literatura universală, de la *Farsa Magistrului Pathelin* la *Legatarul universal* ori *Les Contes Drolatiques* sau câteva nuvele ale lui Maupassant, Puccini și libretistul său au creat o operă

Foto: István Biró

de un umor îmbelșugat, având o seamă de personaje înzestrate cu un comic absolut. În opinia lui George Sbârcea am găsi aici mai puțin „râsul homeric”, gratuit, inocent și fără consecință, despre care au scris o seamă de exegeți ai operei, cât mai curând „râsul sarcastic al spiritului, scurt și exploziv, provocat mai ales de caractere, nu de împrejurări, cedând în curând locul accentelor ironice ale gândirii”.

E cum nu se poate mai bizar că opera aceasta bufă, atât de generoasă în efecte comice, extrem de colorată nu doar din perspectiva fabulei propriu-zise, ci și din cea a inserării unor arii și unor coruri de o incontestabilă cantabilitate, figurează atât de rar pe afișele teatrelor lirice din România. Acum o găsim în repertoriul unuia dintre cele mai prestigioase și mai profesioniste teatre dramatice ale țării – e vorba despre Teatrul Maghiar de Stat din Cluj – acolo unde regizorul Silviu Purcărete o înscenează într-un spectacol de anvergură și aleasă frumusețe, punându-și în valoare, fără niciun fel de limitare, dispoziția creatoare în care imaginația se simte în largul ei, se prezintă permanent în ofensivă, mereu producătoare de bufonerii și născociri care mai de care mai năstrușnice. E de-acum o axiomă că Silviu Purcărete face parte din categoria aceea extrem de rară de regizori pentru care teatrul nu e nicidecum ceva exterior, nu e o simplă profesie. Purcărete are teatrul în el, îl trăiește intens, până la identificare, la modul intim, nicidecum exterior, omul fiind aparent taciturn și timid. Teatrul e forma autentică de exprimare a personalității sale, e însăși personalitatea sa profundă. Iar teatrul prin dramaticitatea sa specifică se manifestă pe deplin și în acest spectacol de operă în a cărei formulă încapă totul – ironii tăioase, caricaturizări grotești, gaguri de mare calibru și de aleasă altitudine intelectuală, intervenții actoricești nu doar remarcabile,

Foto: István Biró

picante, ci realmente ieșite din comun, ce potențează o replică sau o arie. Un critic – l-am numit pe Sebastian Vlad Popa – scria într-o carte intitulată *Despărțirea gemenilor* (Editura Unitext, București, 2006) că „spectatorul talentat iese de la spectacolele lui Purcărete... în starea jubilatorie a experienței trăite sub semnul unui prezent încă viu, asemenea celui ce a ascultat muzică”. Or, de data aceasta, spectatorul chiar ascultă muzică într-un spectacol purtând inconfundabila marcă „Silviu Purcărete”, spectacol pe care îl urmărește bucuros, cu sufletul la gură, cu satisfacția de a fi luat parte la un minunat act sărbătoresc.

Regizorul construiește cu o minuție copleșitoare ceea ce aș numi „uvertura nonverbală” a reprezentației. *Buoso Donati* (Biró József) trage să moară, umbra morții, dar și a *personajului* (Molnár Levente) e pe undeva pe aproape și mai apoi va supraveghea totul în neputincioasă tăcere, iar slujitorii lui Esculap, siluetați cu un condei înmuiat într-o cerneală molierescă (Dimény Áron și Galló Ernő) nu mai pot decât să constate decesul. De peste tot, de te miri unde, din diverse cotloane (decorul imaginat de Helmut Stürmer e dominat de o seamă de construcții masive, cenușii, asemenea unor dulapuri ce închid nenumăratele presupuse bogății ale lui Donati) își face apariția liota de rude. Cu toții sunt înveșmântați în haine de mare doliu (rolul creatoarei de costume Lia Manțoc e unul cu totul aparte), femeile, care de care mai caraghioase, poartă un soi de pălării ciudate, imense, bizare. Se aduce mâncare, se cară sticle de vin, în imediata vecinătate a catafalcului se fac pregătiri pentru un ospăț pe cinste. E o invazie de farfurii, vase, oale, tingiri, în farfurii se pun porții substanțiale de mâncare. Copiii rămași nesupravegheați se joacă cu mingea și își află ținta ideală în însăși țeasta răposatului. „Îndoliata adunare” se suspectează și se supraveghează reciproc, e surescitată din pricina dorinței de a

găsi testamentul mortului, dar deopotrivă preocupată să își simuleze cât mai evident durerea. În mijlocul ospățului, *Simone* (Bogdán Zsolt), vărul lui Buoso Donati, începe să se caute prin buzunare, dă să se pregătească pentru citirea unui discurs funebru, izbucnește în lacrimi, leșină, ceilalți îl sufocă cu mimata lor grija extremă. De fapt, unica grijă a fiecăruia e de a-și regăsi numele în testament, garanție a fericirii viitoare. Cel mai preocupat e *Rinuccio* (Pataki Adorján), care doar dacă moștenește averea lui Donati se va putea căsători cu *Lauretta* (Kató Emöke). Agitația aceasta consumată în tăcere e întreruptă brusc. Cu teatralitatea specifică profesiei, pregătind subtila demonstrație de teatru în teatru ce urmează, își face apariția din foaier *dirijorul orchestrei* (G. Incze Katalin), iar din acest moment muzica își intră în drepturi. Alături de cântăreți de operă profesioniști – Sándor Árpád, bun interpret al lui *Gianni Schicchi*, și de Pataki Adorján, deținătorul rolului *Rinuccio*, ambii cu remarcabile voci – reușite numere solistice susțin Kató Emöke, aplaudată la scenă deschisă pentru interpretarea ariei *Laurettei*, dar și pentru duetul Lauretta–Rinuccio, Bogdán Zsolt și, mai cu seamă, Bács Miklós, de apreciat deopotrivă ca actor, dar și în calitate de cântăreț pentru superba bijuterie care e rolul notarului *Amantio di Nicolao*. Trupa Teatrului Maghiar de Stat din Cluj se distinge prin pregătirea muzicală aparte, așa încât corurile sunt veritabile izbânzi. Sigur că se mai întâmplă să se cânte sub ton, să se „șepteze” ori ca orchestra să acopere vocile soliștilor. Pentru mine lucrul acesta contează mai puțin. Importă pantagruelica desfășurare a imaginației regizorale, un moment special fiind acela în care, ca într-un fel de *mise en abyme* de inspirație originar-picturală, Gianni Schicchi își află „oglindea” în Buoso Donati, căruia îi schimbă testamentul, profitând de capacitatea sa de a imita voci, dar și de cecitatea notarului și a martorilor. Contează exemplara funcționare a ansamblului, minuția la detaliu, faptul că fiecare interpret își supraveghează prezența ca și cum ar juca rolul principal, contează adecvarea gestului și a mimicii, contează nedeținută atenție acordată artisticității fiecărui detaliu, contează necondiționata mobilizare a energiilor creatoare ale trupei.

Ultimele secvențe ale spectacolului, de dezlănțuită fericire, atunci când totul „s-a aranjat” și toată lumea e mulțumită, când asistăm la o revărsare de bucurie buimacă, sunt dominate de momentul în care Gianni Schicchi, șmecherul simpatic, se pregătește să-și ispășească condamnarea de a fi trimis în lad, convins fiind că averea lui Buoso Donati nu și-ar fi putut afla o mai bună rostuire decât cea ordonată de el. Și, din nou, teatrul în teatru își ia cuvenita parte, căci Schicchi cântă: „*Pentru această faptă am dat o raită prin lad, din voia bunului nostru tătuc Dante. M-am întors în astă-seară spre a vă înveseli; dacă am izbutit, aplaudați!*” Iar cum spectacolul cu *Gianni Schicchi* arată cât de tânără, de proaspătă și de performantă poate fi o trupă admirabil de omogenă, pentru care *perfecțiunea* nu e deloc un cuvânt gratuit, publicul răspunde îndemnului simpaticului șnapan și îi răsplătește pe adevărații creatori cu aplauze nesfârșite, cu un *standing ovation* nicidecum formal, parcă mai adevărat decât niciodată, cu deplină acoperire în minunatul spectacol girat de geniul lui Silviu Purcărete.

Teatrul Maghiar de Stat din Cluj – Gianni Schicchi, operă în limba italiană de Giacomo Puccini. Orchestrația: Stollár Xénia. Regia: Silviu Purcărete. Conducerea muzicală: G. Incze Katalin. Decor: Helmut Stürmer. Costume: Lia Manțoc. Dramaturgia: Vajna Noémi. Cu: Sándor Árpád, Kató Emöke, Biró József, Vindis Andrea, Bogdán Zsolt, Salat Lehel, Péter Hilda, Vass Laczkó Róbert, Fodor Edina, Pethő Anikó, Bence Mányoki, Szücs Ervin, Panek Kati, M. Kántor Melinda, Csutak Réka, Varga Csilla, Balázs Bodolai, Farkas Lóránd, Dimény Áron, Bács Miklós, Buzási András, Fogarasi Alpár, Molnár Levente. Data premierei: 29 octombrie 2007.